

1. ЛАНДШАФТНА АРХІТЕКТУРА

УДК 71.630 Проф. В.П. Кучерявий, д-р с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів

ДО ДВАДЦЯТИРІЧЧЯ ПІДГОТОВКИ ЛАНДШАФТНИХ АРХІТЕКТОРІВ В УКРАЇНІ

Розглянуто проблеми та особливості підготовки ландшафтних архітекторів, підбито підсумки 20-річної роботи в цій галузі колективу кафедри ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства та урбоекології. Акцентовано на основних проблемах, пов'язаних із сучасним станом підготовки фахівців – ландшафтних архітекторів.

Ключові слова: ландшафтна архітектура, бакалавр, спеціаліст, магістр, ландшафтне планування, ландшафтне проектування, ландшафтний дизайн.

Минуло 20 років з того часу, коли в Україні у Львівському лісотехнічному інституті було розпочато підготовку ландшафтних архітекторів – фахівців цього надзвичайно важливого для незалежної України напрямку господарської діяльності. Адже красива за своїми природними умовами наша країна має стати ще красивішою завдяки творчій праці ландшафтних архітекторів та фахівців садово-паркового господарства.

У 1967 р., в час, коли в Радянському Союзі перестали функціонувати закриті в 50-х роках факультети садово-паркового господарства, у Львівському лісотехнічному інституті на лісгосподарському факультеті було відкрито спеціалізацію "садово-паркове господарство", яка згодом, у 1989 р. стала спеціальністю "садово-паркове господарство", а у 1992 р. на її базі було відкрито спеціальність "ландшафтна архітектура", яка цілком необґрунтовано у 1995 р. була переведена в спеціалізацію у спеціальності "Містобудування", напрям "Архітектура". За 20 років університетом підготовлено 520 ландшафтних архітекторів, зокрема спеціалістів 211, бакалаврів 282, магістрів 27.

Як видно із графіка (рис. 1), після перетворення спеціальності у спеціалізацію, відбувся різкий відтік абітурієнтів, оскільки появилась певна невизначеність. Лише з 2002 р., коли абітурієнт відчув стабільність у цьому питанні, прийом на ландшафтну архітектуру почав зростати. Назріла негайна необхідність відновлення спеціальності "Ландшафтна архітектура" в межах напрямку "Архітектура".

Нинішня кафедра ландшафтної архітектури, садово-паркового господарства та урбоекології була першою в Україні і на теренах СНД, яка розпочала підготовку ландшафтних архітекторів. Варто зазначити, що в колишньому Радянському Союзі фахівців такого профілю не готував жоден вуз. У той період архітектори, до речі, це триває і досі, вважали, що вони є самодостатніми фахівцями у цій галузі знань, ігноруючи те, що ландшафтна архітектура своїм корінням походить із садово-паркового мистецтва і до цього часу послуговується основними композиційними принципами, взятими у свого "прадодка". Брати Олмстеди, які створили у 60-х роках XIX ст. величний пейзажний міський парк у Нью-Йорку, вжили вперше термін "ландшафтна архітектура".

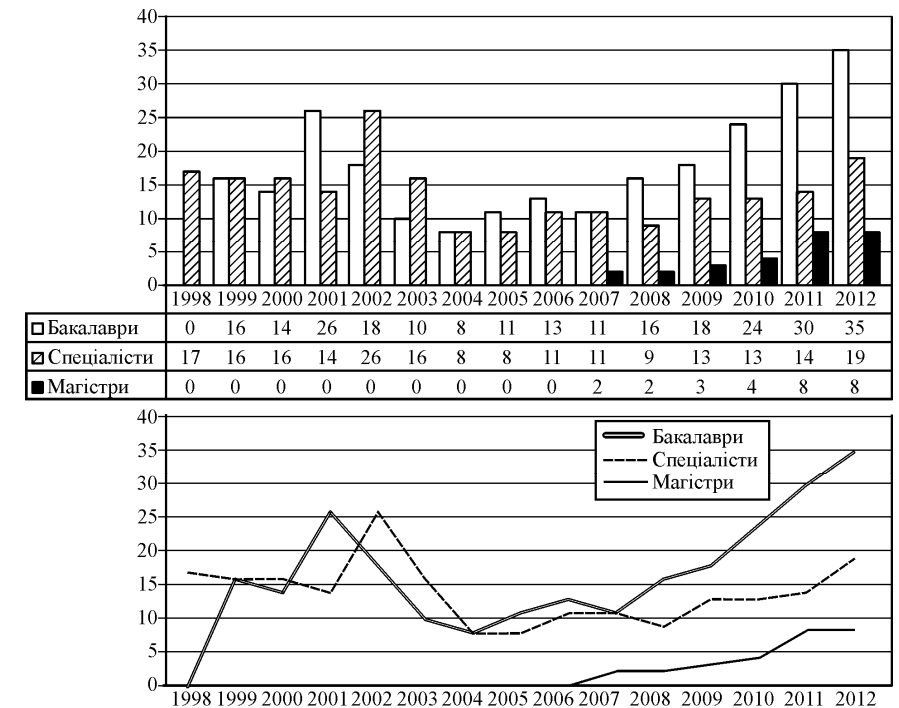

Рис. 1. Випуски фахівців за спеціальністю "Ландшафтна архітектура" (1998-2012 рр.)

У 1992 р. колективу кафедри довелося розпочинати все, образно кажучи, з нуля. Ані навчального плану, ані навчальних програм, методичного забезпечення та власних підручників і посібників. Працювали, як говорять, "з коліс": вчили студентів і самі вчилися. Ми вдячні нашим колегам-архітекторам, які вчили нас, переважно лісівників, архітектурному мисленню. Це, передусім, стосується архітекторів: професора А.Д. Жирнова, доцента Н.А. Сірооченко, старших викладачів О.С. Смурикова, Л.В. Пархуця, З.Ю. Шеремети, асистента Б.Б. Машталярчука.

Художню образність несли і несуть у середовище викладачів і студентів випускники Львівської академії мистецтв О.С. Пилат, О.В. Безпалків, Т.В. Федяй, Т.А. Береза, В.О. Волошенко. Останні роки доклався до цього випускник цієї ж академії професор І.М. Туманов.

Ландшафтні архітектори мають добре володіти науками про землю і профіль. Потенціал кафедри дає змогу це зробити, маючи добрі кадри ґрунтознавців – доцентів А.П. Диду, Я.В. Геника, С.Б. Марутяк, асист. І.В. Хміль, а також екологів, лісівників та паркознавців доцентів Р.М. Данилик, Р.Б. Дудина, О.І. Каспрук, М.П. Курницьку, О.Р. Олейнюк, В.М. Скробала, асистентів Т.М. Левуся, С.М. Мельничук, М.І. Ладнюк, до речі, випускників кафедри. Будівельної справи навчає Заслужений будівельник України доцент Шевчук Григорій Петрович.

Сьогодні для підготовки студентів створена необхідна матеріально-технічна база, обладнанні класи для ведення образотворчих студій, курсового та дипломного проектування, щороку кращі дипломні проекти бакалаврів, спеціалістів та магістрів виставляють на всеукраїнських конкурсах архітектурних шкіл. Відправною точкою для ландшафтних архітекторів стала Європейська ландшафтна конвенція, прийнята у 2000 р. і ратифікована Верховною Радою у 2004 р. Завдання, які поставила Європейська ландшафтна конвенція, полягають у вдосконаленні ландшафтного планування, проектування та дизайну (рис. 2).

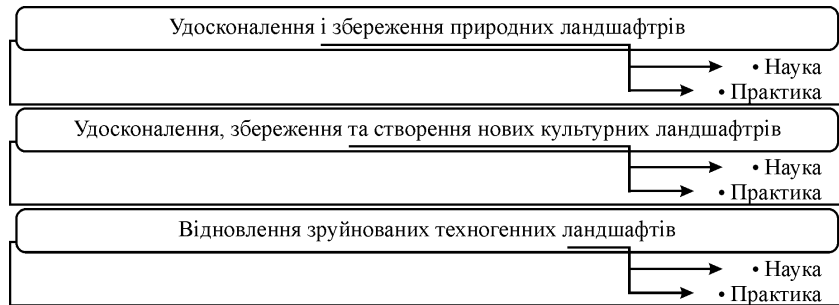

Рис. 2. Завдання Європейської ландшафтної конвенції

Дисципліни ландшафтне проектування і ландшафтний дизайн забезпечені підручниками, посібниками, методичними розробленнями. Вперше для ландшафтних архітекторів читається дисципліна "ландшафтне планування", досвід викладання якої запозичили в австрійських колег з Віденського аграрного університету. Наукову конференцію вирішено було назвати "Ландшафтна архітектура і сучасність", адже наші студенти повинні відповідати сучасним вимогам, які пред'являють фахівцям ландшафтної архітектури сьогодні. Водночас студенти мають навчитися дивитися у майбутнє, у його новий зміст і нові засоби формотворення.

У сучасності, а особливо це стосується творчих дисциплін, до яких належить ландшафтна архітектура, є два крила – минуле і майбутнє (рис. 3). Ландшафтна архітектура черпає духовність і образне вирішення у зразках минулого, водночас, заглядаючи в майбутнє, творить нові форми, позначені урбаністичною складовою нинішнього суспільного життя.

Минуло понад 2 тисячоліття, а ми все користуємося дороговказом знаменитого римського архітектора Вітрувія (останнє століття до н.е.), який вважав основою діяльності архітектора тріаду: міцність – технічність; користь – функціональність; красу – естетичність. Усі ці напрями архітектурної практики забезпечуються навчальними дисциплінами, які рекомендовані Навчальною методичною комісією МОН України, і які можна з певною умовністю згрупувати, користуючись тріадою Вітрувія (табл. 1).

Як у будівництві будівель і споруд, так і в будівництві об'єктів ландшафтної архітектури необхідно забезпечувати "міцність", чи надійність того, що ми створюємо. І це стосується не лише паркових доріжок, містків, де-

коративних водойм, підпорних стінок, сходів, малих архітектурних форм, але й паркових фітоценозів, які мають бути довговічними, стійкими до несприятливих умов середовища. Такими ж надійними мають бути алеї, живоплоти, тераси, перголи, обвиті ліанами і т. ін.

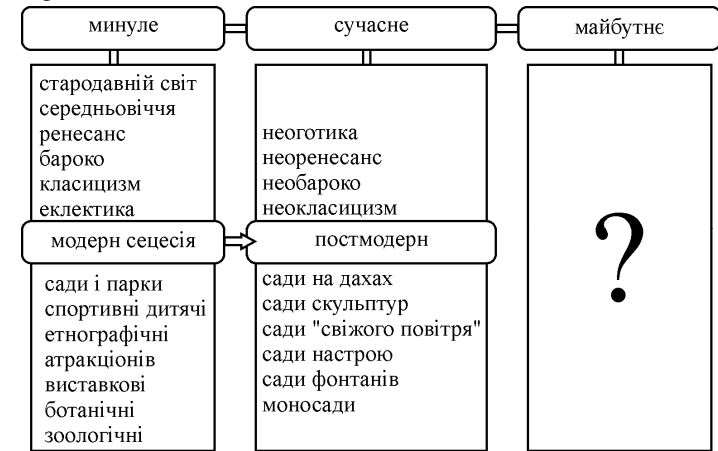

Рис. 3. Минуле, сучасне і майбутнє в ландшафтній архітектурі

Табл. 1. Тріада Вітрувія (II пол.-I ст. до н. е.)

Міцність (технічність)	Користь (функціональність)	Краса (естетичність)
Вища математика	Теоретичні та методичні основи проектування	Рисунок, живопис, скульптура
Інформатика	Архітектурне проектування	Історія мистецтв
Нарисна геометрія	Ландшафтне проектування	Історія архітектури та містобудування
Основи екології	Композиція	Ландшафтний дизайн
Будівельна фізика	Садово-паркове будівництво	Історія ландшафтної архітектури
Гідрологія та гідротехнічні споруди	Ландшафтна архітектура	Топіарне мистецтво
Основи геодезії	Комп'ютерне проектування	Садово-паркова композиція
Безпека життєдіяльності	Соціальні основи проектування	
Основи охорони праці	Основи реконструкції та реставрації архітектурних комплексів	
Конструкція будівель та споруд	Газони	
Матеріалознавство	Квітники	
Інженерне обладнання будівель і споруд	Рекультивация та фітомеліорація	
Інженерний благоустрій населених місць		
Технологія будівництва		
Основи містобудування		
Геоботаніка		
Паркова фітоценологія		
Геоінформаційні системи в ландшафтній архітектурі		

Цю "надійність" забезпечують дисципліни: математика, будівельна фізика, геодезія, гідрологія і гідротехнічні споруди, технологія будівництва та ін. технічні дисципліни. Але як тут обійтися без дисциплін природничого

циклу – основ екології, ґрунтознавства, паркової фітоценології, геоінформаційних систем. Усі ці дисципліни формують інженерне мислення і вміння розрахувати "міцність".

Функціональність об'єктів ландшафтно́ї архітектури забезпечить одержання майбутнім фахівцем знань із теоретичних та методичних основ проектування, ландшафтно́ї архітектури і соціальних основ проектування, садово-паркового будівництва тощо. Естетичне начало майбутньому творцю об'єктів ландшафтно́ї архітектури закладають образотворчі дисципліни – рисунок, живопис, скульптура, історія мистецтва, ландшафтний дизайн та інші дисципліни.

Проведений аналіз навчальних планів, за якими навчаються бакалаври ландшафтно́ї архітектури України і США, показав, що блок професійних дисциплін у нас майже ідентичний із американськими ВНЗ. Водночас кількість дисциплін з циклу гуманітарної та соціально-екологічної підготовки у нас в 4 рази більша (16 і 4), це ж стосується природничо-наукової підготовки: теж майже в 4 рази більше (11 і 3). Загалом наші студенти вивчають в 2 рази більше дисциплін (65), ніж американські (32).

Табл. 2. Дисципліни гуманітарної та соціально-економічної підготовки

Україна	США
Історія України	Історія Америки
Українська мова (за професійним спрямуванням)	Навики розмовної мови та публічних виступів
Історія української культури	Культура народів світу
Релігієзнавство	-
Політологія	-
Філософія	-
Соціологія	-
Іноземна мова	-
Фізична культура	-
Психологія	-
Економічна теорія	-
Правознавство	-
Інтелектуальна власність	-
Містобудівельне законодавство	-
Педагогіка	-
Цивільна оборона	-

У нас бакалаври навчаються 4,5 роки, у США – 5 років, але 5-й рік в американців – це обов'язкова практика за кордоном, що дає їм змогу побачити світ і підготувати цікаві проекти. Загалом, справа за якістю викладання і якістю навчання, які потребують постійного вдосконалення.

Для реалізації поставлених завдань у справі підготовки висококваліфікованих спеціалістів, кафедра, яка 20 років тому, як вже згадувалось, не маючи аналогів ні в тодішньому Радянському Союзі, ні в Україні, підготувала необхідні наукові кадри. Сьогодні на випускаючій кафедрі працює 2 доктори наук, 13 кандидатів наук, 11 доцентів, 3 старших викладачі, 5 асистентів, добре підготовлений інженерний склад.

Табл. 3. Дисципліни природничо-наукової підготовки

Україна	США
Вища математика	Математика
Інформатика	Інформатика
Нарисна геометрія	-
Основи теорії споруд	-
Будівельна фізика	-
Гідрологія та гідротех. споруди	-
Основи геодезії	-
Ґрунтознавство	-
Основи екології	Загальна екологія
Безпека життєдіяльності	-
Основи охорони праці	-

Табл. 4. Дисципліни професійної та практичної підготовки

Україна	США
Теоретичні та методичні основи проектування	Основи графіки та дизайну
Архітектурне проектування	Студію по проектуванню
Композиція	
Рисунок, живопис, скульптура	Основи рисунка для ландшафтно́ї архітектури
Історія мистецтв	Мистецтво, культура, ландшафт
Історія архітектури та містобудування	
Матеріалознавство	-
Конструкція будівель та споруд	Будівельна документація
Інженерне обладнання будівель	Технічна документація
Інженерний благоустрій населених місць	Освітлення в ландшафтній архітектурі
Технологія будівництва	-
Садово-паркове будівництво	Будівельні технології в ландшафтній архітектурі
Основи економіки та організації будівництва	-
Основи містобудування	Містобудування
Історія ландшафтно́ї архітектури	Історія ландшафтно́ї архітектури
Основи реконструкції та реставрації архітектурних комплексів	-
Ландшафтний дизайн	Ландшафтний дизайн
Комп'ютерне проектування	Комп'ютерне проектування
Ландшафтна архітектура	Вступ в ландшафтну архітектуру
	Основи ландшафтно́ї архітектури
Соціальні основи проектування	Соціально-культурні фактори в ландшафтній архітектурі
	Загальна ботаніка
Геоботаніка	Різноманітність рослинного світу
Паркова фітоценологія	Дендрологія
Дендрологія	Ландшафтна та міська екологія
Урбоекологія	-
Газони	-
Квітники	-

Топіарне мистецтво	-
Озеленення інтер'єрів	-
Садово-паркова композиція	Рослинний дизайн
Методи дослідження у містобудуванні	Інвентаризація та перед проектний аналіз
Ландшафтне проектування	Студію з ландшафтною архітектури
Ландшафтне планування	Ландшафтне планування
Реконструкція, реставрація та консервація парків	Природні процеси в дизайні та плануванні
Геоінформаційні системи в ландшафтній архітектурі	-
Парко лісовпорядкування	-
Лісопаркове господарство з основами лісознавства	-
Рекультивация та фіто меліорація	-
Ландшафтознавство та краєзнавство	Літературні твори та навколишнє середовище
	Курси за бажанням
	5-ий курс – проектна практика за кордоном

Крім навчально-наукової роботи, працівники кафедри, залучаючи студентів, виконують значну проектну роботу на замовлення міських, селищних і сільських рад, установ освіти, науки, культури і медицини. Більшість студентських дипломних проектів виконують на реальних об'єктах і могли б, у випадку поліпшення економічної ситуації в Україні, бути впровадженні в життя. У зв'язку з підготовкою до відзначення 750-ліття з дня заснування Львова та підготовкою до Євро-2012, проектними групами кафедри було розроблено 15 проектів з ландшафтного облаштування парків Львова, а проекти з реставрації та реконструкції парків ім. Івана Франка, Стрийського та "Високого замку" були реалізовані, зокрема й за участю студентів.

Формуванню навчально-методичних комплексів, які забезпечують фахову підготовку ландшафтних архітекторів та інженерів садово-паркового господарства, сприяє співпраця з аналогічними кафедрами Національного університету біоресурсів і природокористування України та його Кримського філіалу, Уманського державного аграрного університету, Білоцерківського державного аграрного університету, Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського, Львівського національного університету ім. Івана Франка, ботанічними садами: НБС (Київ), Нікітським БС (Ялта), дендропарками НАН України – "Софіївка" та "Олександрія". З Ботанічним садом НЛТУ України створено навчально-науковий стаціонар в учлісокомбінаті. Доброю основою для архітектурної підготовки слугують співпраця з Львівським державним інститутом містобудування та інститутом "Укрзахідпроектреставрація". Окремо варто наголосити на тісній співпраці з архітектурними кафедрами НУ "Львівська політехніка", які допомагають кадрами і методичними матеріалами.

Значний імпульс творчій праці колективу кафедри додають міжнародні зв'язки. Впродовж останніх п'яти років кафедра успішно співпрацює з Де-

партаментом ландшафтного планування і ландшафтною архітектурі Віденського аграрного університету, із працівниками якого здійснено спільний міжнародний науковий проект з проблем урбанізаційних процесів у гірських регіонах Українських Карпат та Австрійських Альп. Тривалі творчі стосунки склалися між викладачами і студентами Люблінського католицького університету (Польща). Студенти Львова і Любліна розробили низку проектів із розвитку ландшафтного заказника "Знесіння".

Особливо цінними є стосунки з нашими випускниками, які створили чимало об'єктів ландшафтною архітектурі, ведуть педагогічну роботу, зокрема в нашому університеті, Таврійському національному університеті ім. В.І. Вернадського, Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ), Болехівському лісовому коледжі тощо.

Назріла необхідність повернутися до практики (50-80-х років минулого століття) розвитку міських систем озеленення – комплексних зелених зон, яка зробила наші післявоєнні міста зеленими і квітучими. До вирішення цих завдань потрібно залучати широкі верстви громадськості. На часі стоїть прийняття Верховною Радою України Закону "Про комплексну зелену зону міста", який унеможливить скорочення площ міських зелених насаджень, передбачить їх постійне розширення з урахуванням економічних і планувально-архітектурних факторів. Ландшафтні архітектори мають брати активну участь у розробленні генеральних планів розвитку населених місць України.

Україна володіє багатою історичною культурною спадщиною і її палацово-паркові комплекси та старовинні парки щорічно відвідують тисячі вітчизняних і закордонних туристів. Тому питання реставрації, реконструкції та консервації пам'яток садово-паркового мистецтва має стати турботою ландшафтних архітекторів.

Одним із важливих завдань, які ставить перед ландшафтною архітектурою Європейська ландшафтна конвенція, є відтворення природного середовища на відвалах, териконах, кар'єрах, сміттєзвалищах. Усі вони, як це робиться в Європі, мають перетворитись у зелені території рекреаційного призначення. Ландшафтні архітектори разом з екологами мають брати активну участь у рекреаційному засвоєнні відпочинкових зон в Карпатах, Криму, Поліссі, Приазов'ї тощо.

Двадцять років підготовки ландшафтних архітекторів – термін з одного боку, короткий, а з іншого – достатній, щоб поділитися досвідом, який може стати в нагоді тим вищим навчальним закладам, котрі розпочнуть підготовку фахівців цього профілю. Україна – держава великих просторів, які чекають творчих умів і роботящих рук. І чим більше навчальних закладів буде вести підготовку ландшафтних архітекторів, тим більша можливість розвинути змагальність у створенні сучасних садів і парків, формуванні відкритих просторів у наших містах і селах.

Кучерявий В.П. К 20-літтю підготовки ландшафтних архітекторів в Україні

Рассмотрены проблемы и особенности подготовки ландшафтных архитекторов, подводятся итоги 20-летней работы в этой области коллектива кафедры ландшафт-

тной архитектуры, садово-паркового хозяйства и урбоэкологии. Обостряются основные проблемы, связанные с современным состоянием подготовки специалистов – ландшафтных архитекторов.

Ключевые слова: ландшафтная архитектура, бакалавр, специалист, магистр, ландшафтное планирование, ландшафтное проектирование, ландшафтный дизайн.

Kucheryavyy V.P. For 20 years of training landscape architects in Ukraine

The article exposed the problems and peculiarities of landscape architects, summarizes 20 years of work in this area department staff Landscape Architecture, Garden and urban ecology. More acute major problems associated with the current state of training – Landscape Architects.

Keywords: landscape architecture, bachelor, specialist, master, landscape planning, landscape design, landscape design.

**УДК 504.75 Проф. А.Д. Жирнов, канд. с.-г. наук – Национальная академия
руководящих кадров культуры и искусств, г. Киев**

ОПЫТ И ПУТИ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ГОРОДСКОЙ СРЕДЫ В КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Мировой опыт развития ландшафтного дизайна городской среды все больше склоняется к принципам ландшафтного урбанизма – продукта, открытого для интерпретации, проектирования и трансформации, продукта – процесса, которым можно управлять и который постоянно находится в процессе устойчивого развития. Реализация этого процесса проходит в рамках формирования "вне архитектурных" пространств с использованием широкого набора пластических средств интерпретации материалов природы: линий, форм, силуэтов, цвета, света и тени, коллажа, аппликации и др. Основными элементами дизайна ландшафта остаются поверхность земли, форма растительности, вода, но значение ландшафта существенно растет по двум параллельным стратегиям: экологической и социальной. Экологическая составляющая лечит город в техногенных зонах, социальная решает проблемы отдыха, просвещения, воспитания, памяти, творчества, здоровья и красоты.

Ключевые слова: ландшафтный урбанизм, дизайн ландшафта, экология, социальная ориентация, слоистое проектирование, дух места, линия, форма, силуэт, коллаж.

Тенденции преобразования городской среды сегодня – это следование концепции устойчивого развития (1987), разработанной Международной комиссией по окружающей среде и развитию при Организации Объединенных Наций во главе с Гро Харлем Брунтландом. Происходит в период ландшафтного ренессанса – возрождения интереса к отрасли, которая не только и не столько украшает наше жизненное пространство, сколько его радикально структурирует, лечит, приспособливает к изменившемуся окружению человека.

Мы традиционно и аккуратно учим специалистов истории садово-паркового искусства, рисуем "ангельские" и другие парки, отвлекая молодой разум от действительных истоков ландшафтного проектирования, от родных диких ландшафтов, диких – не страшных, диких – первозданных. Около Демерджи, в долине Привидений, в Крыму лежат огромные обломы, которые упали с горы очень давно, некоторые раскололись, но сохранили общую массу. По сравнению с ними рукотворные композиции Метцеля в Софиевке должны почтительно молчать и слушать такую величественную красоту. А у подножья этих гигантов находятся дивной красоты природные альпинарии.

Обрамлением природной картины служат известняковые скульптуры, созданные водой, ветром и духом Места, их можно рассматривать бесконечно, как ночное небо. Вот источник мастерства ландшафтного проектирования, вот куда нужно сделать резкий поворот в поисках природной составляющей нашего творчества.

Среди новейших инициатив преобразования городской среды наибольшего внимания заслуживает ландшафтный урбанизм название, в котором как в жизни сталкиваются два противоречивых понятия. Его апологеты: Джеймс Корнер, директор нью-йоркского бюро Field Operations, Чарльз Вайлдхейм, директор программ по ландшафтному урбанизму в Университете Торонто и Мохсен Мостафари, декан Высшей архитектурной школы Гарвардского университета. Для них революционерами являются Бернар Чуми и Рем Колхас с парком Ла Виллет в Париже. Бернар Чуми, победив в 1983 году 500 конкурентов в конкурсе на проект парка, реализовал свои идеи, изложенные в "Манхэттенских транскрипциях", написанных в 1976-1981 годах. Этот теоретический труд, в котором исследуются взаимоотношения между событием, движением и пространством, как основными составляющими восприятия архитектуры, принес Бернару Чуми мировую известность. В это же время профессор Игорь Середюк, декан архитектурного факультета Львовской политехники, издает великолепную книгу "Восприятие архитектурной среды" (Львов, "Вища школа", 1979), в которой исследует влияние информатики, общей теории систем, семиотики, психологии на рождение новых закономерностей в области архитектурного творчества и воспитания. Прошло больше тридцати лет, пока эти исследования стали активно использоваться в формировании новой городской среды.

Парк Ла Виллет стал материализованным манифестом нового подхода к строительству ландшафтных объектов (площадь – 50 га, строился 15 лет, обошелся в 300 млн долларов). Новая слоистая методика проектирования сложных объектов подтвердила свое право на жизнь – в парке Ла Виллет мы можем четко прочесть три слоя: точек, линий, поверхностей. Находка проекта система точек ортогональной сетки, спроецированной на план парка, образованная 35 ярко-красными конструкциями – фоллиями, размещенными друг от друга на расстоянии 120 м, в которых расположились кафе, беседки, киоски, сцены и другие помещения. Для обозначения структур-инсталляций "Folies", в традиционном переводе с французского на русский – "каприз", Чуми использует первозданное значение слова – "безумие". Фоллии Бернара Чуми буквально интерпретируют формальные приемы русского авангарда от Константина Мельникова до Эль Лисицкого, а некоторые критики сравнивают их с постконструктивистскими архитектурными фантазиями павлоградца Якова Чернихова, и уж если говорить о раскованности и яркости, то ни с чем другим фоллии Чуми нельзя сравнить, как только с фантазиями Чернихова.

Слоистая форма реализации проекта ставит под вопрос традиционную систему функционального зонирования территории парка. Например, для приближения детского сектора ко всем входам в парк, его придется разбить на несколько частей, что даст возможность удобно пользоваться детскими